

Климентові млини

Яків Щоголів

(З народових оповіданнів)

(Нік. Фед. Сумцову)

Коли поїдеш навпростець
З Охтирки пісками важкими
Через Гусинку в Тростянець,
То вбачиш бір. Проміж старими

Людьми ніхто тепер тобі
Того не зможе доказати,
З якої й наближно доби
Лічить годи йому почати.

А чутка й досі ще жива,
Що лісу тут стояла сила,
Ще і тоді, як татарва
У нас з кибитками ходила.

В бору плодились кабани,
Ведмідь і сарна прудконога,—
Тепер zostалися одні
Вовки та зайці, — більш нічого!

Тетеря й рябчик, що колись,
Було, і ліку їм не знали,
Як мир намножився, кудись
У інший край позалітали.

А бір стоїть, як і стояв,
Стоїть,— нікуди не двигнеться,
І мох коріння поснував,
І, як лилося, Ворскло летється...

На йому ще з старовини,
Уперши в дно свою державу,
Гудуть Климентові млини

І літо й зиму без угаву.

Коли ж на слободах вітри
Надовго дуги перестануть
І вітряки тії пори
Молоти борошна не стануть,

То на Климентових млинах
Завізно дуже; бо возами
Застановлять і бір, і шлях,
І греблю, й плець над берегами.

Тоді гулячі хуршики,
До котрих ще черга не впала,
Було, обсядуть лотоки,
Поріжуть риби, хліба й сала

Й почнуть балакати: де хто був,
В яких місцях, в якій країні,
І де що бачив, де що чув
У себе дома й на чужині.

Отак зібрались якось раз
На греблю ранком слобожани,
І почина казати Панас,
Що був він в Більці й що більчани

Зовсім здуріли; що баби
І печі з стравою забули,
Бо щось чудовне про скарби
У слободі своїй почули.

А діло он яке: взяла
Більчанська жінка паляницю,
Се б на гостинець, та й пішла
Свою одвідати зовицю

Аж у Сосонку; а туди
І кіньми їхать — то не близько!
Іде... не видно слободи,
А сонце хилиться вже низько.

Густіша бір, сосна гуде,
По дуплах сховується птиця,
І ні жива, ні мертва йде
Між сосен бідна молодиця.

Їй все здається, що вовки
Ось-ось прискочуть на дорогу
Та нападуться й на шматки
Розірвуть вмить її, небогу,

Але не тільки в лісі звір,
Та і собака не проскаче;
Порідшав трохи темний бір,
І в полі світитись неначе.

От жінка й дума, що воно
Де-небудь блиснуло "із хати
Огнем од світла у вікно,
Та й мусить в хату поспішати.

Іде й наткнулася: стоїть
Пеньок сосновий, а на йому
Червоний півничок сидить
І сяє в пір'ї золотому,

Ще й шию витяг і як-як
Не кукурікне! Жінка стала
Неначе мрець який, та так
Від жаху зразу і упала;

А скарб у землю загудів
Й пеньок без півника зостався, –
Бач, він їй датись не схотів!
А, кажуть, він би їй і дався,

Якби, уміючи, вона
Сміліш до його доступала
І не була собі дурна
Та "Киш!" на півня закричала.

Воно вже діялось не раз,

Що отакі скарби й давались;
І тим, хто кишнув в добрий час,
Півні в дукати розсипались.

А може, такечки пішло
Того, що скарб не вижив строку;
Та як коли і те було,
Що скарб не клався без зароку.

Їх на скотину, й на людей,
І на худобу зарікали,
І хто втрапляв знахідок сей,
Так ті коли не помирали,

То вже бувала повсєгда
У господарстві їх знегода:
Або скотина пропада,
Або яка в худобі шкода!..

Скінчив Панас свої казки
І став ворочаться з мішками;
А слухачі на палички
Попідпиралися руками,

Та й кажуть: "Е, вже і того
Не вміла жінка брати в жменю!
Якби на нас, то ми б його
Мерщій вхопили —та в кишеню!.."

В ту саме пору, як Панас
Почав громаді говорити,
З млина до скринь прийшов на час
Мірошник воду підпрудити.

Почув і він про ті скарби
Та й замотав собі на вуса;
"Еге, говоре: от якби
Знайшлась мені така спокуса!

В млині робота не важка,
Та не який од неї й вжиток;

А як піймати півняка, —
О, то вже панський заробіток!

Стривай! Що бог дасть, а піду;
Е, вже піду! Я місце знаю;
А, може, птицю там знайду,
То й справді грошників придбаю".

Зломивши дубчика з кущів,
Щоб півня добре стьобонуту,
Перехрестивсь він та й побрів
Швиденько — скарба роздобути

Підходе прямо до пенька,
А на йому вже птиця сяє
Ясна, червона і жарка,
Та ще й крилом йому махає:

А рот роззявлений стирчить,
Як є, впрямець на чоловіка;
Того й дивись, що кожну мить
Ось-ось тобі закукуріка!

Мірошник півника дубцем
Та й крикнув: "Киш!" і незатріпавсь
Сердешний: гелнув камінцем
Та на дукати і розсипавсь!

Тоді мірошник позсипав
В обидва чоботи дукати,
Млина покинув та й почав
На всю округу панувати.

А і недовго панував:
Пішли розмови нехороші,
Що він або кого обкрав,
Або знайшов великі гроші.

От раз його і підняли
Уранці в хаті неживого;
Дивились в скриню й не знайшли

Не тільки грошей — аж нічого!

Здобувся щастя неборак,
Та не прийшлось дожити віка:
Отож воно й виходе так,
Що клався скарб на чоловіка!

1888